



CZU 342.4:342.52(478)

SECURITATEA CONSTITUȚIONALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA LA 25 DE ANI DE EXISTENȚĂ A LEGII FUNDAMENTALE

Gheorghe COSTACHI,
doctor habilitat în drept, profesor universitar

Articolul cuprinde o analiză succintă a conceptului de securitate constituțională în vederea precizării conținutului și modului de asigurare a acesteia prin măsuri de protecție a Constituției. În același timp, se precizează factorii care prezintă un risc la adresa securității constituționale, precum și noile pericole conturate în ultimul timp, care amenință Constituția și securitatea pe care o asigură aceasta.

Cuvinte-cheie: constituție, protecția constituției, securitate constituțională, interpretarea constituției.

CONSTITUTIONAL SECURITY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN 25 YEARS OF EXISTENCE OF FUNDAMENTAL LAW

Gheorghe COSTACHI,
Candidate of Legal Sciences, professor

The article contains a brief analysis of the concept of constitutional security in order to specify the content and the way of its assurance through measures for the protection of the Constitution. At the same time, there are highlighted the factors posing a risk to constitutional security, as well as new dangers emerging lately, which threaten the Constitution and the security it provides.

Keywords: constitution, constitution protection, constitutional security, constitutional interpretation.

Introducere. Pe 29 iulie 1994, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea Supremă a statului moldovenesc — Constituția (document ce are 10.287 de cuvinte, scrise în 1232 de rânduri, fiind structurată în 852 de alineate, plasate pe 35 de pagini). Odată cu adoptarea Constituției și crearea Curții Constituționale, s-a deschis o etapă decisivă în istoria țării noastre, Republica Moldova angajându-se cu fermitate în procesul democratic.

S-au scurs deja 25 de ani din data adoptării, perioadă în care conținutul Constituției a fost periodic adoptat la necesitățile vieții societății, în funcție de progresul înregistrat de aceasta. Evoluția sa s-a datorat atât activității legiuitorului, cât și a unicei jurisdicții constituționale — Curtea Constituțională.

Până în anul 2016, au fost revizuite circa 40 de norme constituționale, cea mai semnificativă fiind cea din iulie, 2000, care a transformat Moldova din republică semiprezidențială în una parlamentară. În același an, textul constituțional a mai înregistrat o modificare substanțială. Din cauza câtorva eșecuri de alegere a șefului statului de către deputați, Curtea Constituțională a rupt lanțul

vicios restabilind dreptul cetățenilor de a-și alege președintele[5].

Ulterior, Legea Supremă a țării a fost completată cu un capitol nou despre statutul și rolul instituției Avocatului Poporului, în care se stipulează că acesta asigură promovarea și protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Avocatul Poporului este numit în funcție de către Parlament, cu votul majorității deputaților aleși, pentru un mandat de 7 ani, care nu poate fi reînnoit. Noile reglementări au ca scop să protejeze independența instituției Ombudsmanului de fluctuația politică, conform recomandărilor structurilor internaționale, în special, a Comisiei de la Veneția.

În același timp, a fost modificat și Capitolul despre Autoritatea judecătorească. Noile modificări exclud termenul inițial de 5 ani de numire a judecătorilor. Aceștia urmează a fi numiți în funcție de către președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, până la atingerea plafonului de vârstă. Președintele Republicii Moldova poate respinge o singură dată candidatura propusă de Consiliul Superior al Magistraturii (CSM). Membrii CSM vor fi

aleși sau numiți pentru un mandat de 6 ani, fără posibilitatea de a deține două mandate consecutiv. Din componența CSM nu mai face parte procurorul general.

Evident, aceste modificări, completări nu sunt suficiente. În majoritatea cercetărilor doctorale și, nu numai, sunt argumentate diferite modificări care se impun în diferite domenii reglementate de Constituție, cum ar fi spre exemplu: necesitatea consacrării constituționale a dreptului la un proces echitabil, completarea și ajustarea normelor care consfințesc neretroactivitatea legii [3, p. 9-17], principiul egalității [6], procedura demiterii șefului de stat [8, p. 74-82] etc.

Deci, se poate spune că Legea fundamentală trebuie să se afle practic într-o permanentă evoluție, care este absolut necesară pentru ca să-și realizeze misiunea de a fi o garanție și protecție sigură pentru securitatea persoanei și securitatea constituțională în cadrul statului[24, p. 4-8; 3, p. 92-114].

Scopul studiului. În cele ce urmează ne propunem să abordăm conceptul de securitate constituțională în vederea aprecierii modului în care aceasta poate fi asi-



gurată în condițiile unei Constituții democratice.

Rezultate obținute și discuții.

În ultima vreme, problema „securității” persoanei, societății și a statului a devenit una dintre cele mai dominante în mediul politic și academic, moment justificat pe deplin de realitatea socială, politică, economică, juridică etc. din societate. Mai nou, doctrina insistă pe asigurarea securității constituționale ca valoare fundamentală în stat.

În ceea ce privește sensul acestei noțiuni, cercetătorul R.S. Bondari, oferă următoarele explicații [9, p. 15]:

- în primul rând, Constituția în esența sa reprezintă fundamentul normativ al securității persoanei, societății și a statului, securitate ce reflectă un anumit regim juridic al statutului acestor subiecte și prin aceasta capătă caracteristici constituționale, adică devine securitate constituțională. Altfel spus, categoria de securitate este considerată a fi una de natură constituțională (aspect dezvoltat cu ocazia unui alt demers științific [25, p. 4-8]).

- în al doilea rând, securitatea constituțională a persoanei reprezintă un principiu al statului de drept. Chiar dacă fundamentul securității juridice și constituționale a persoanei este securitatea națională, totuși aceasta este considerată o categorie mai largă ce privește mai mult domeniul relațiilor publice, în cadrul cărora se asigură securitatea națiunii, a poporului ca unicul deținător al suveranității naționale. Securitatea juridică a persoanei însă, starea de protecție a acesteia se exprimă ca o securitate constituțională, deoarece cuprinde și interesele persoanei, drepturile și libertățile acesteia. Cu toate acestea nu se poate susține că securitatea constituțională se reduce doar la protecția unor interese private. În această categorie se cuprinde echilibrul dintre interesele private și publice ca fundament al ordinii constituționale din cadrul statului și a societății. Pe cale de consecință, securitatea constituțională a persoanei este văzută ca un component indispensabil al statului de drept, iar drepturile și libertățile persoanei, reprezentând mijloace de atingere a intereselor societății și a statului,

constituie totodată și un fundament al securității constituționale.

- în al treilea rând, necesitatea dezvoltării conceptului de *securitate constituțională* este dictată de faptul că un domeniu distinct al securității naționale este reprezentat de securitatea valorilor constituționale (reglementate și protejate prin normele constituționale).

În contextul dat, în doctrina autohtonă se menționează că chiar dacă conceptul în cauză nu este întâlnit în Republica Moldova, totuși o anumită preocupare în materie de „securitate constituțională” nu poate fi contestată, cel puțin din considerentul că atât *Concepția securității naționale* [1], cât și *Strategia securității naționale a Republicii Moldova* [7] recunosc ca interese vitale ale țării: „asigurarea și apărarea independenței, suveranității, integrității teritoriale, a frontierelor inalienabile ale statului, a siguranței cetățenilor, respectarea și protejarea drepturilor și libertăților omului, consolidarea democrației și a statului de drept”, toate acestea fiind veritabile valori constituționale [4, p. 260].

De rând cu aceste explicații, în doctrina rusă s-a încercat o definire a conceptului analizat. Astfel, „securitate constituțională” este privită ca:

- „un sistem de măsuri, desfășurate atât de autoritățile statului și cele ale administrației publice locale, cât și de către asociațiile obștești, agenții economici și alte persoane juridice, funcționari publici și cetățeni – în limitele drepturilor și posibilităților acestora, în scopul consolidării și protecției ordinii constituționale a statului, a acțiunii legislației constituționale, fortificării regimului politic, bazat pe autoritatea înaltă a autorităților statului, dezvoltarea democrației, asigurarea drepturilor și libertăților cetățenilor [32].

- „o stare de protecție a ordinii constituționale față de amenințările interne și externe, care cuprinde normele Constituției, ce stabilesc principiile sistemului de drept, cele mai importante principii ale statului și activității subiecților relațiilor juridico-constituționale, ce permit determinarea și dezvoltarea instituțiilor și direcțiilor legislației constituționale. Securitatea consti-

tuțională cuprinde în sine legislația ce reglementează sfera securității, metodele aplicării legii în sfera securității și sistemul organelor care o asigură” [33, p. 17];

- „un complex de măsuri ale organelor federale ale statului, ale organelor puterii de stat a subiecților federației, precum și a autorităților locale orientate spre elucidarea, prevenirea și contracararea a tot ceea ce amenință bazele ordinii constituționale a țării” [30, p. 71];

- „securitatea internă a statului care presupune o stare de protecție a bazelor ordinii constituționale față de amenințările predominant interne și care asigură dezvoltarea stabilă, treptată a persoanei, a societății și a statului [12, p. 108];

- stare a relațiilor juridice constituționale desfășurate în procesul unei activități planificate, al cărui rezultat constă în atingerea unei stări optimale de funcționare și dezvoltare a societății civile, a statului de drept și a structurilor acesteia, și care se caracterizează prin capacitatea de rezistență față de amenințările ce prezintă pericol pentru orânduirea constituțională [15, p. 83; 16, p. 50].

Paralel cu definirea conceptului, cercetătorii au fost preocupați și de identificarea sistemului de obiecte ale securității constituționale, majoritatea atribuind la această categorie principalele valori reglementate și protejate de Constituție, precum: forma de guvernământ – republica; caracterul unitar (sau federativ) al statului; integritatea teritorială și inalienabilitatea teritoriului; suveranitatea statului; supremația Constituției; asigurarea și protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului; protecția dreptului de proprietate; pluralismul politic și ideologic etc. [13, p. 122; 16, p. 51]. Acest sistem de valori formează conținutul ordinii constituționale și astfel reprezintă obiectul securității constituționale. Existența stabilă a acestor valori, dezvoltarea și utilizarea liberă a lor determină starea de protecție a ordinii constituționale ca o lipsă de amenințări la adresa lor [16, p. 51].

Odată identificate obiectele securității constituționale, s-a pus accentul și pe problema factorilor



negativi ce pot acționa asupra valorilor constituționale fundamentale (considerați că formează conținutul securității date), printre care: coliziunile, lacunele și alte defecte ale legislației, inclusiv, lipsa de accesibilitate și previzibilitate; conflictul dintre dreptul natural și cel pozitiv; nihilismul juridic al subiecților raporturilor juridico-constituționale, nivelul scăzut al culturii juridice al acestora; abuzul de drept etc. [16, p. 52]. Acești factori de risc se pot manifesta prin diferite acțiuni periculoase pentru ordinea constituțională precum: atentarea la integritatea teritorială a statului, încălcarea supremației Constituției, uzurparea puterii de stat, nerecunoașterea și nerespectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului etc. [16, p. 52; 22, p. 91-102; 10, p. 261].

Destul de voluminos și profund securitatea constituțională a fost cercetată de către N.S. Ignatova și O.I. Zverev, în viziunea cărora sistemul acesteia este constituit din următorii factori principali [19, p. 5]:

- în primul rând, legislația constituțională perfectă;

- în al doilea rând, existența unui sistem de instituții de stat și obștești care asigură aplicarea corectă și respectarea legislației constituționale;

- în al treilea rând, asigurarea stabilității constituționale, elucidarea oportună, prevenirea și anihilarea pericolelor ce amenință securitatea constituțională fie prin lichidarea instituțiilor neconstituționale, fie prin abrogarea dispozițiilor constituționale necorespunzătoare și adoptarea altor noi.

Pronunțându-se insistent asupra necesității elaborării unei *concepții a securității constituționale*, cercetătorii subliniază că scopul acesteia ar consta în [19p. 5-6]:

- analiza și determinarea acelei stări a statului și a societății în care se poate considera că instituțiile constituționale funcționează normal, activitatea lor este soldată cu rezultatele scontate în corespundere cu menirea;

- identificarea factorilor indezirabili pentru dezvoltarea politico-constituțională a statului, care pot sau au condiționat deja neutralizarea acțiunii normelor Constituției,

erodarea instituțiilor de stat și obștești, prevăzute de aceasta;

- satisfacerea necesității de noi relații, acte și norme juridico-constituționale, precum și a necesității de abrogare, modificare sau completare a normelor în vigoare; căutarea mijloacelor necesare asigurării unei atmosfere juridico-constituționale „liniștite”, adică încrederea cetățenilor și a opiniei publice în aceea că statul asigură corespunderea regimului politic cu principiile constituționale și acțiunea eficientă a legislației constituționale.

Referitor la sarcinile concepției securității constituționale, cercetătorii identifică următoarele [19, p. 7]:

- asigurarea stabilității ordinii constituționale în cadrul statului și a societății;

- consolidarea puterii de stat, a mecanismelor de interacțiune dintre ramurile puterii și nivelurile acesteia;

- asigurarea consolidării statului de drept;

- crearea condițiilor pentru optimizarea procesului de edificare a unei noi statalități, inclusiv pentru dezvoltarea relațiilor interstatale;

- prevenirea amenințărilor la adresa pluralismului politic și a diversității ideologice, excluderea confruntărilor sociale, politice, etnice și de altă natură (uneori ireconciliabile) și a ostilității din societate, menținând condițiile unei concurențe sănătoase a intereselor și a metodelor constituțional admise de exprimare a acestora;

- asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului etc.

În opinia noastră, sistemul securității constituționale din Republica Moldova poate fi caracterizat prin: perfecționarea continuă a normelor constituționale, asigurarea supremației Constituției prin intermediul controlului de constituționalitate, declanșat atât din inițiativa autorităților publice, cât și din inițiativa cetățenilor prin intermediul excepției de neconstituționalitate și garantarea stabilității Constituției. Mai mult, suntem ferm convinși că **asigurarea securității constituționale trebuie să pornească, în primul**

rând, de la asigurarea protecției Constituției.

Semnificația deosebită a relațiilor sociale reglementate de Constituție, necesitatea asigurării supremației sale în sistemul actelor juridice, a corespunderii tuturor actelor și normelor textului Constituției, solicită inevitabil și o protecție juridică specială a acesteia. O asemenea protecție trebuie să fie orientată, mai întâi de toate, spre asigurarea stabilității orânduirii de stat și sociale, a stabilității statutului juridic al persoanei, cât și spre asigurarea respectării stricte a normelor juridice de către toți subiecții de drept [21, p. 91].

Astfel, protecția juridică a Constituției presupune o totalitate de măsuri juridice, orientate spre prevenirea și reprimarea încălcărilor normelor constituționale, precum și spre restabilirea acestora în caz de încălcare. În sistemul protecției juridice a Constituției cercetătorul include așa elemente precum: normele constituționale, care asigură stabilitatea și realitatea Constituției, principiile sistemului de drept (în primul rând, principiul legalității), subiecții protecției juridice a Constituției (sistemul și activitatea loc) etc. [23, p. 9].

De regulă, protecția juridică a Constituției se caracterizează ca un sistem de măsuri juridice, care asigură realizarea tuturor normelor cuprinse în Constituție, și respectarea strictă a regimului legalității constituționale [11, p. 138; 29, p. 26]. Prin urmare, scopul protecției juridice a Constituției constă în înlăturarea barierelor ce fac dificilă realizarea normelor constituționale și prevenirea comiterii delictelor constituționale pe viitor [18].

Alți cercetători consideră necesar a înțelege protecția juridică a Constituției într-un sens strict juridic, special. Astfel, V.V. Lazarev și T.Ia. Habrieva privesc protecția Constituției ca pe o totalitate de măsuri și competențe de control și supraveghere ale organelor de stat, investite cu dreptul de a verifica conținutul actelor juridice și a acțiunilor destinatarilor dreptului referitor la corespunderea acestora cu Legea Supremă. Într-un sens larg, susțin aceiași cercetători, protecția Constituției presupune totalitatea măsurilor



de asigurare a acțiunii Constituției (nu doar măsuri cu caracter juridic, dar și educativ, economic și politic) [26, p. 3, 7].

Cu ocazia unui alt demers științific, T.Ia. Habrieva concretizează că *lato sensu* protecția Constituției presupune crearea condițiilor necesare, dezvoltarea garanțiilor corespunzătoare, perfecționarea mijloacelor și metodelor juridico-statale de asigurare a acțiunii normelor constituționale [31, p. 15].

O abordare distinctă propune cercetătorul A.N. Mejețki, care identifică două nivele de protecție a Constituției, indicând că primul nivel reprezintă protecția juridică, iar cel de-al doilea apărarea Constituției, în cadrul căruia are loc aplicarea practică a măsurilor de răspundere în caz de survenire a pericolului de încălcare a Constituției, fie deja pentru încălcarea acesteia [28, p. 7-8].

Distincția dintre protecția și apărarea Constituției a fost accentuată și de către A.V. Goșuleak [14, p. 10], în viziunea căruia principala deosebire constă în faptul că protecția Constituției se realizează prin stabilirea mijloacelor de prevenire, reprimare și elucidare a oricărei încălcări a Constituției, precum și prin crearea mecanismului de protecție a Constituției față de posibilele încălcări în scopul aplicării corecte a principiilor constituționale și excluderii oricărei substituiri a acestora. Este important că stabilirea mecanismului de protecție nu este legată cu încălcarea Constituției, scopul acestuia este de a preveni. Apărarea Constituției, în schimb, implică acțiuni active ale organelor de stat în scop de apărare a Constituției.

Merită atenție în context și viziunea cercetătoarei M.N. Kolosova, potrivit căreia chiar dacă protecția și apărarea Constituției sunt noțiuni apropiate după sens, având un obiect și un scop comun, totuși ele trebuie delimitate. În special, cercetătoarea subliniază că protecția Constituției presupune un complex de măsuri orientate spre înlăturarea barierelor în realizarea Constituției și prevenirea delictelor constituționale, iar apărarea este orientată spre înlăturarea încălcărilor concrete ale normelor constituționale [20, p. 62].

Pe o poziție similară se plasează

și A.N. Golovistikova, care precizează că protecția și apărarea juridică a Constituției nu sunt nivele ale unui singur sistem, întrucât protecția Constituției întotdeauna este o activitate profilactică, care previne încălcarea ordinii constituționale, fiind orientată spre înlăturarea cauzelor care o condiționează, precum și contribuie la desfășurarea normală a procesului de realizare a drepturilor și libertăților omului și cetățeanului. Apărarea Constituției, la rândul său, întotdeauna presupune atentate reale la adresa raporturilor juridice constituționale și constă în suprimarea încălcărilor concrete al normelor constituționale, aplicării de către autoritățile competente în modul stabilit de lege a constrângerii față de subiecții concreți, în scopul restabilirii dreptului încălcat [11, p. 139].

După cum am menționat *supra*, majoritatea cercetătorilor nu operează în studiile lor cu o asemenea distincție, cea mai frecvent utilizată noțiune fiind cea de „protecție a Constituției”. Presupunem, că dintr-un anumit punct de vedere, uneori acest fapt este justificat, mai ales pentru a nu provoca diferite confuzii.

În continuare însă, pentru a concretiza esența acestui fenomen juridic, vom preciza că în sensul cel mai larg, protecția Constituției este o datorie a întregului stat, a societății și a fiecărui cetățean. Atunci când un organ de stat sau al administrației locale, o organizație obștească sau chiar un simplu cetățean respectă necondiționat normele Constituției, asigură condițiile și premisele necesare pentru respectarea acestora, previne încălcarea lor, contracarează cu mijloace și metode legale abaterile comise se realizează protecția Constituției în cel mai larg sens.

Totodată, este evident că în cadrul sistemului autorităților de stat, sunt organe investite direct cu sarcina/obligația de a supraveghea respectarea legalității constituționale. În acest sens, în majoritatea statelor democratice Șeful statului reprezintă garantul Constituției care veghează respectarea și protecția acesteia. O anumită supraveghere în acest sens exercită și celelalte autorități ale statului – parlamentul, guvernul, procuratura, instanțele de drept

comun, avocații poporului etc. Desigur, și acest moment poate fi cuprins de conceptul protecția Constituției, deja într-un sens mai îngust, deoarece toate aceste autorități au obligația de a asigura în activitatea lor respectarea Constituției. Pentru aceste autorități, protecția Constituției constituie doar una dintre multiplele funcții cu care sunt investite prin lege.

De cele mai multe ori, însă, noțiunii de „protecție a Constituției” i se recunoaște un sens și mai îngust. Sub acest aspect, unii cercetători consideră că protecția Constituției în sens strict particular, presupune organizarea și activitatea unui organ special, chemat să desfășoare în forme și potrivit procedurii stabilite de lege a controlului (supravegheii) constituționalității, adică verificarea corespunderii legislației în vigoare și a altor acte normative cu Constituția [17, p. 66]. Din perspectiva acestei accepțiuni, protecția Constituției constituie misiunea principală a jurisdicției constituționale, asigurată și realizată prin intermediul controlului constituționalității.

Dincolo de cele menționate însă, atragem atenția că relativ recent (iunie 2019) s-a configurat un nou factor de risc la adresa securității Constituției – interpretarea eronată a normelor constituționale de către instanța investită cu competența de protecție a Legii fundamentale. Este vorba despre hotărârile fără precedent adoptate de Curtea Constituțională a Republicii Moldova în legătură cu formarea noului Guvern de către Parlamentul nou ales, care au fost aspru criticate și de către Comisia de la Veneția, mai ales din considerentul interpretării eronate a textului constituțional. Chiar dacă hotărârile în cauză au fost anulate de către autoritatea emitentă, nu putem nega faptul că într-adevăr Constituția poate fi amenințată de un pericol real chiar din partea apărătorului ei.

Desigur, aceste momente trebuie nu doar să ne pună în gardă, ci și să ne determine la acțiuni concrete în vederea evaluării și consolidării mecanismului de asigurare a securității constituționale. Este nevoie de o unitate de acțiuni atât între ramurile puterii, cât și între putere, societate



civilă și mediul academic (fiecare prin aportul corespunzător). Din acest punct de vedere, considerăm că aniversarea celor 25 de ani de regim constituțional nu trebuie să fie percepută doar ca o sărbătoare, la care să etalăm rezultatele obținute, ci un nou început în efortul comun al consolidării regimului constituțional prin securizarea Constituției, a persoanei și a societății în ansamblul său.

Bibliografie

1. Concepția securității naționale, aprobată prin legea nr. 112 din 22.05.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 03.06.2008, nr. 97-98.
2. Costachi Gh. Neretroactivitatea legii – element al principiului securității juridice. În: «Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene», din 22–23 martie 2019. Chișinău: S.n., 2019, p. 9-17.
3. Costachi Gh. Securitatea persoanei – valoare supremă a regimului constituțional consolidat. În: Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurarea parcursului European; Monografie colectivă; red. șt.: Valeriu Cușnir. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2019, p. 92-114
4. Enicov V. Securitatea constituțională – dimensiune distinctă a securității naționale. Teoria și practica administrării publice, Materialele conferinței științifice internaționale din 22 mai 2015. Chișinău: AAP, 2015, p. 258-261.
5. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (modul de alegere a Președintelui) (Sesizarea nr. 48b/2015). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 59-67 din 18.03.2016
6. Nistor M. Egalitatea: concept, ipostaze și reglementare constituțională. În: Teoria și practica administrării publice, materialele conferinței științifice internaționale din 17 mai 2019. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2019.
7. Strategiei securității naționale a Republicii Moldova, aprobată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 153 din 15.07.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 14.10.2011, nr. 170-175.
8. Tataru Gh. Demiterea – o măsură veritabilă de răspundere constituțională a Șefului de Stat. În: Revista științifică internațională „Supremația dreptului”, 2017, Ucraina, nr. 2, p. 74-82.
9. Бондарь Р.С. Конституционная безопасность личности, общества, государства: постановка проблемы в свете конституционного правосудия, обеспечения социальной справедливости, равенства и прав человека. В: Законодательство и экономика, 2004, № 4.
10. Воробьев Д.С. Институциональные аспекты конституционной безопасности в современной России. В: Ученые записки орловского государственного университета, 2010, № 3, часть 1.
11. Головистикова А.Н. Конституционное право России: Учебник / Под ред. Н.А. Михалевой. М., 2006.
12. Гончаров И.В. К вопросу о понятии конституционной безопасности государства. В: Государство и право, 2003, № 12 (p. 104-108)
13. Гончаров И.В. О соотношении понятий «национальная безопасность», «государственная безопасность», «конституционная безопасность». В: Актуальные проблемы российского права, 2009, № 1 (p. 116-122).
14. Гошуляк А. В. Правовая охрана конституций (уставов) субъектов Российской Федерации: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Саратов, 2010.
15. Езеров А.А. Конституционная безопасность с позиций конфликтологического подхода. В: Актуальные проблемы державы и права, 2011, № 57 (p. 76-83).
16. Езеров А.А. Объект и содержание конституционной безопасности. В: Юридична Наука, 2011, № 1(1) (p. 50-53).
17. Енгибарян Р.В., Тадевосян Э.В. Конституционное право. Учебник для вузов. 2-е изд. Москва: Юрист, 2002.
18. Жеребцова Е.Е. Правовая охрана и защита конституционных норм как общеюридическое свойство Конституции Российской Федерации, 2011. [электронный ресурс] http://www.rusnauka.com/31_ONBG_2011/Pravo/8_95759.doc.htm.
19. Игнатова Н.С., Зверев О.И. Проблемы конституционной безопасности в Российской Федерации. СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2002 (96 p.)
20. Колосова Н.М. Конституционная ответственность в Российской Федерации: ответственность органов государственной власти и иных субъектов права за нарушение конституционного законодательства Российской Федерации. Москва: Городец, 2000.
21. Конституционное право зарубежных стран: учебник для вузов / Под ред. М.В. Баглая, Ю.И. Лейбо, Л.М. Энтина. М., 2005.
22. Конституционное право России / Отв. ред. Ю.Л. Шульженко. М.: Проспект, 2007.
23. Коровинских Д.С. Правовая охрана Конституции Российской Федерации. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. МОСКВА, 2005.
24. Костаки Г. Конституция – основа безопасности личности в правовом государстве. În: Legea și viața, 2019, nr. 6, p. 4-8.
25. Костаки Г., Еников В. Безопасность личности и право человека на безопасность как конституционно-правовые категории. В: Закон и Жизнь, 2015, №3, p. 4-8.
26. Лазарев В.В., Хабриева Т.Я. Охрана конституции и конституционных прав граждан: Лекция. М.: Академия МВД России, 1996.
27. Мамонов В.В. Конституционные основы национальной безопасности: автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. Саратов, 2004.
28. Межецкий А.Н. Правовые основы деятельности органов прокуратуры по охране Конституции Российской Федерации: Дис. ... канд. юрид. наук. Тюмень, 2007.
29. Несмеянова С.Э. Теоретико-правовое исследование конституционного судебного контроля в Российской Федерации: Дис. ... д-ра юрид. наук. Екатеринбург, 2004.
30. Фомин А. А. Юридическая безопасность государства как особого субъекта российского права. В: Право и политика, 2005, № 3.
31. Хабриева Т.Я. Правовая охрана конституции. Казань, 1995.
32. Шуберт Т.Э. Конституционная безопасность: понятие и угрозы. В: Право, 1997.
33. Шуберт Т.Э. Национальная безопасность России конституционно-правовые аспекты. Сравнительно-правовое исследование. В: Право и закон, 2001.

DESPRE AUTOR/ ABOUT AUTHOR:

Gheorghe COSTACHI,
doctor habilitat în drept, profesor
universitar,
cercetător științific principal
al Institutului de Cercetări Juridice,
Politice și Sociologice
tel.: 069125188;
e-mail: costachi70@mail.ru

Gheorghe COSTACHI,
Candidate of Legal Sciences,
professor, Senior scientific researcher
at the Institute of Legal, Political and
Sociological Studies
tel.: 069125188; e-mail: costachi70@
mail.ru